Binnenstebuiten

Lespakket lager onderwijs

Over onzichtbaar ziek zijn
en primaire immuundeficiëntie (PID)

djapo

Inleiding

Sommige mensen zijn ziek zonder dat je het ziet. Hoewel ze gezond ogen, werkt hun afweersysteem niet zoals het hoort. Daardoor krijgen ze vaker infecties dan mensen met een goed functionerend afweersysteem, duren hun infecties vaak veel langer en zijn ze vaak moe. Voor hun omgeving is niet altijd duidelijk wat er aan de hand is, waardoor ze steeds opnieuw moeten uitleggen waarom ze afwezig zijn of waarom ze niet aan volle kracht kunnen meedoen met een activiteit. Wat je niet ziet, is namelijk moeilijk om te begrijpen, en dus ook moeilijk om rekening mee te houden. Voor kinderen, die volop bezig zijn met erbij horen en meedoen, weegt dat extra zwaar.

Het afweersysteem beschermt het lichaam tegen indringers zoals bacteriën, virussen en schimmels. Bij primaire immuundeficiëntie (PID) ontbreekt een onderdeel van die afweer of werkt het afweersysteem niet goed. Iemand met PID wordt daardoor vaker, langer of ernstiger ziek. Soms is de afweer net overactief en valt ze het eigen lichaam aan, wat bloedafwijkingen of ontstekingen van organen zoals de darmen of de schildklier kan veroorzaken. PID is aangeboren en blijvend, vandaar het woord ‘primair’. Het is dus iets anders dan een tijdelijk verzwakte weerstand na een griep of door medicatie.

Er zijn meer dan 600 vormen van PID beschreven, van erg mild tot levensbedreigend, en PID ziet er bij niemand precies hetzelfde uit. Naar schatting heeft ongeveer 1 op de 500 mensen een vorm van PID. Hoe PID verloopt, verschilt sterk van persoon tot persoon. De ernstigste vormen, waarbij iemand blijvend opgevolgd en behandeld wordt, zijn zeldzamer. Op jouw school kan er dus een kind met PID zitten, vaak zonder dat het al ontdekt is.

PID is niet besmettelijk. Je wordt ermee geboren en je kan het niet doorgeven aan een klasgenoot. Anderzijds zijn mensen met PID wel erg kwetsbaar voor besmettingen door anderen. Zo kan een gewone verkoudheid of griep voor iemand met PID wekenlang aanslepen en veel meer schade aanrichten dan bij mensen zonder PID. Thuisblijven wanneer je zelf ziek bent, je handen wassen, niezen in je elleboog en het klaslokaal verluchten zijn dus extra belangrijk wanneer er een leerling met PID in je klas zit.

Naast regelmatig ziek zijn, ondervinden mensen met PID ook gevolgen die minder zichtbaar zijn en die vaak even zwaar wegen als de infecties zelf: langdurige vermoeidheid, die per persoon andere oorzaken kan hebben, achterstand op de leerstof door de vele en vaak langdurige afwezigheden, steeds opnieuw moeten uitleggen wat er aan de hand is en niet altijd geloofd worden, … Dit is waar jij als leerkracht het verschil kan maken.

Dit lespakket voor het lager onderwijs ondersteunt je om PID bespreekbaar te maken in de klas. Als je ziek bent zonder dat iemand het ziet, maakt het namelijk een groot verschil als anderen je geloven en je laten meedoen op je eigen tempo. Door aan de slag te gaan met de werkvormen in dit lespakket leren de leerlingen over het afweersysteem en over wat het betekent om onzichtbaar ziek te zijn. Ze denken na over gevolgen en leven zich in in het perspectief van Sam, een fictief personage van negen jaar dat vaak afwezig is en het beu is om steeds opnieuw te moeten uitleggen wat er aan de hand is.

Het lespakket staat op zichzelf en geeft je als leerkracht een concrete lesvoorbereiding om rond onzichtbaar ziek zijn, of meer specifiek rond PID, aan de slag te gaan in de klas. Je kan daarvoor met alle werkvormen na elkaar aan de slag gaan, maar je kan de werkvormen (behalve het slot) ook afzonderlijk integreren in je curriculum. Om snel te bepalen waarvoor je een afzonderlijke werkvorm kan gebruiken, raadpleeg je eerst het doel. De werkvormen zijn verder telkens opgebouwd in genummerde stappen en bevatten instructies om de werkvorm uit te voeren, **mogelijke denkvragen om aan de leerlingen te stellen**, **uitleg voor de leerlingen in directe rede** en *mogelijke antwoorden van de leerlingen, ter illustratie*.

Dit lespakket is bedoeld voor alle graden van het lager onderwijs. Bij elke werkvorm staat een tijdsindicatie.

In bijlage 1 vind je een verklarende begrippenlijst en een lijstje met antwoorden op mogelijke vragen van leerlingen. Die is bedoeld voor jou als leerkracht, niet voor de leerlingen. Niet alles uit deze bijlage hoeft dus benoemd te worden tijdens de lessen, maar zo kan je meer uitleg geven waar die gewenst is, en je kan ermee anticiperen op mogelijke vragen die opduiken. Lees de bijlage dus vooraf even door en hou ze bij de hand tijdens de werkvormen.

Lees de infobundel van Binnenstebuiten (link naar infobundel) voor uitgebreidere uitleg over PID.

VERMOED JE DAT EEN LEERLING PID HEEFT?

Merk je bij een leerling afwezigheden die blijven terugkomen, traag herstel na elke infectie of vermoeidheid zonder duidelijke reden? Geef dat dan door aan de zorgcoördinator of het zorgteam, en vertel aan de ouders/voogd wat je vaststelt, zonder het te interpreteren. Zelf een diagnose stellen hoeft niet en mag niet. Het gesprek op gang brengen is voldoende. In de infobundel lees je meer over de tien waarschuwingstekens en over regelingen voor leerlingen die lang of erg frequent afwezig zijn, zoals tijdelijk onderwijs aan huis en Bednet.

MEER WETEN EN MEER DOEN

- Infobundel Binnenstebuiten: wat je als begeleider van kinderen en jongeren minimaal moet weten over PID, over signalen herkennen en over wat je kan doen.

- Lespakketten kleuter- en secundair onderwijs

- Mini-documentaire van VIB in samenwerking met UZ Leuven en Bubble ID: kinderen en jongeren vertellen zelf wat het betekent om met PID op te groeien.

- Het prentenboek 'Pim & de Confetticape' van BePOPI: een boek dat op kindermaat vertelt wat een primaire immuundeficiëntie is, zonder zware woorden en zonder angst. Het geeft kinderen taal voor wat ze voelen, en het geeft de mensen rond hen een manier om erover te praten.

Overzicht

Werkvorm 1: Hypothese-stralen	De leerlingen formuleren een hypothese over waarom Sam opvallend vaak ziek is.	± 30 minuten
Werkvorm 2: Ik ben nodig	De leerlingen beargumenteren waarom elke schakel van het afweersysteem nodig is, en onderzoeken wat er met het geheel gebeurt als één schakel niet meewerkt.	± 30 minuten
Werkvorm 3: Siamese rups	De leerlingen onderzoeken de gevolgen van onzichtbaar ziek zijn als een kettingreactie, en ontdekken dat één gebeurtenis meerdere gevolgen kan hebben, zowel positief als negatief.	± 45 minuten
Werkvorm 4: Een andere wereld	De leerlingen nemen verschillende perspectieven in rond leven met PID, en vergelijken elkaars kijk op dezelfde situatie.	± 35 minuten
Slot: afspraken voor onze klas	De leerlingen vertalen wat ze leerden naar concrete afspraken voor de eigen klas. De leerlingen schatten in welke afspraken ze zelf kunnen volhouden, en wat die afspraken veranderen voor een klasgenoot die vaak ziek is.	± 20 minuten

Eindtermen 4de leerjaar

WETENSCHAP EN TECHNIEK, ONDERZOEKENDE HOUDING

3.6.1 De leerlingen kennen de volgende begrippen: het onderzoek, de onderzoeksvraag, de hypothese, de conclusie.

3.6.2 De leerlingen kennen het concept van onderzoeksvraag en hypothese.

PERSOONSVORMENDE EN SOCIALISERENDE VAARDIGHEDEN, IDENTITEIT EN RESPECT

9.1.13 De leerlingen weten dat persoonlijke identiteit een gelaagd en dynamisch karakter heeft.

9.1.14 De leerlingen weten dat het belangrijk is om de eigen grenzen aan te geven en te bewaken en om de grenzen van anderen te respecteren.

9.1.15 De leerlingen kunnen positieve en negatieve manieren van omgaan met diversiteit herkennen.

Eindtermen 6de leerjaar

PERSOONSVORMENDE EN SOCIALISERENDE VAARDIGHEDEN, IDENTITEIT EN RESPECT

9.1.13 De leerlingen kunnen illustreren hoe diversiteit het samenleven verrijkend en uitdagend maakt.

LEERONDERSTEUNENDE VAARDIGHEDEN

9.3.2 De leerlingen weten hoe te interageren in balans met eigenwaarde en de grenzen van anderen.

9.3.4 De leerlingen kunnen positief en met vertrouwen communiceren met leeftijdsgenoten en volwassenen.

WERKVORM 1

Hypothesestralen

(© Djapo)[1]

lestijd ± 30 minuten

Doel

De leerlingen formuleren een hypothese over waarom Sam opvallend vaak ziek is.

Materiaal

- Een prent van Sam en spelende kinderen (bijlage 2)
- Een werkblad met vier vakken (bijlage 3) per groepje van vier leerlingen
- Stiften
- De fictieve getuigenis van Sam (bijlage 4)

Voorbereiding

- Print per groepje van vier leerlingen een exemplaar van de prent (bijlage 2).
- Print een werkblad (bijlage 3) per groepje van vier leerlingen of teken telkens een grote zon op een flap en verdeel het blad in vier delen zoals op het werkblad.
- Kleef de prent telkens in de zon op het werkblad.

1

Toon de prent (bijlage 2) en bespreek klassikaal wat de leerlingen zien op de prent.

- **Wat zie je op de prent?**
- **Waar speelt het zich af?**

Vervolgens denken de leerlingen na over wat er gebeurt op de prent en hoe dit is gebeurd. Laat enkele leerlingen delen wat zij denken en moedig hen aan om elke zin te starten met 'misschien'. Ze zijn namelijk aan het raden en weten dit niet zeker. Herhaal zelf de zin met 'misschien' wanneer ze dit niet doen.

Introduceer kort het woord 'hypothese'.

- **Een hypothese is een mogelijke uitleg, een mogelijke verklaring voor een gebeurtenis. Het is niet zeker of dit wel klopt. Wanneer je gist naar wat er gebeurd is op de prent, dan ben je hypothesen aan het verwoorden.**

1 De werkvorm *Hypothesestralen* komt uit de methode Filosoferen van Djapo. Tijdens werkvormen – die de weg naar het filosofisch gesprek plaveien – verkennen de leerlingen hun gedachten, ideeën en meningen. De gedachten en de ideeën, maar ook het denkproces van de leerlingen, verrijken het filosofisch gesprek dat eruit volgt. Filosoferen is een denkvaardigheid die je kan inzetten om het kritisch vermogen aan te scherpen en actieve burgerzin op te roepen. Het houdt in dat je concepten en waarden onderzoekt tijdens een filosofisch gesprek. Meer weten over filosoferen? www.djapo.be

2

Verdeel de leerlingen in groepjes van vier en geef elk groepje een werkblad (bijlage 3) met vier vakken. De groepjes leerlingen denken nu samen na over mogelijke hypothesen.

- **Waarom speelt één kind niet mee, denk je? Wat is er met hem aan de hand?**
- **Wat ging er vooraf aan deze prent?**

Wijs in de groepjes elke leerling één van de vier vakken op het werkblad toe. De leerlingen omschrijven of tekenen de hypothese die zij het meest waarschijnlijk vinden in hun vak.

3

Voorzie een korte ronde waarbij de groepjes leerlingen elkaars omschrijvingen en/of tekeningen gaan lezen/bekijken.

Laat de leerlingen daarna hun eigen hypothese bij de prent delen met de klas en laat de leerlingen zo samen 'het mogelijke verhaal' mondeling proberen reconstrueren aan de hand van hun bedachte hypothesen. Vertel dat het allemaal goede verhalen zijn, want het zijn mogelijke verklaringen.

4

Vertel dat de jongen die apart zit Sam heet. Lees daarna de fictieve getuigenis van Sam voor (bijlage 4).

- **Wat valt je op aan het verhaal van Sam?**
- **Zou je aan Sam kunnen zien dat hij vaak ziek is?**

Geef kort meer informatie over PID:

- **PID staat voor primaire immuundeficiëntie. Dat wil zeggen dat het afweersysteem van Sam niet goed werkt. Het afweersysteem is een beveiligingsteam van je lichaam. Het houdt indringers zoals virussen, bacteriën en schimmels buiten en ruimt op wat toch binnenglipt. Bij Sam hapert een van die schakels. Daardoor wordt hij sneller ziek dan andere kinderen, en duurt het ook langer voor hij weer beter is. PID is aangeboren, je wordt ermee geboren. Het is dus iets anders dan even een griep hebben. Daarnaast kan je PID niet krijgen van iemand met PID, want PID is niet besmettelijk. Anderzijds kan een gewone verkoudheid van bijvoorbeeld een klasgenoot voor iemand met PID wel heel zwaar worden.**

Vergelijk 'het werkelijke verhaal' en de uitleg over PID met de hypothesen van de leerlingen.

- **Welke hypothesen kwamen dicht bij de waarheid? Welke helemaal niet?**
  - → *Sommigen dachten aan pech of aan te weinig slaap, terwijl de echte reden een aangeboren afweerprobleem is.*
- **Waarom is het moeilijk om te raden waarom iemand vaak ziek is?**
  - → *Omdat je niet altijd ziet dat er meer aan de hand is.*
  - → *Omdat er veel mogelijke verklaringen zijn.*

Leg de link tussen de diagnose van Sam door de dokter, en het woord ‘hypothese’.

- **Hoe is de dokter te weten gekomen wat er met Sam aan de hand is?**
- **De dokter nam in het ziekenhuis bloed af om te onderzoeken of het afweersysteem van Sam wel goed werkt. Daarvoor ging de dokter eerst uit van de ‘hypothese’ dat het afweersysteem van Sam niet goed werkt. Om te weten of die hypothese klopte, moest de dokter een onderzoek doen, in dit geval door een beetje van zijn bloed naar het labo te sturen en het daar te laten onderzoeken.**

5

Rond af met enkele reflectievragen over het eindresultaat en het denkproces van de leerlingen.

- **Waarover dacht je na toen je de prent bekeek?**
- **Wat vond je wel of niet moeilijk aan deze oefening?**
- **Wanneer vroeg je je nog wel eens af hoe iets kwam of gebeurd was?**

WERKVORM 2

Ik ben nodig

(© Djapo)[2]

lestijd ± 30 minuten

Doel

De leerlingen beargumenteren waarom elke schakel van het afweersysteem nodig is, en onderzoeken wat er met het geheel gebeurt als één schakel niet meewerkt.

Materiaal

- Een bord of flap
- Schakelkaartjes (bijlage 5)
- *Optie:* De fictieve getuigenis van Sam (bijlage 4), als je deze werkvorm los gebruikt

Voorbereiding

- Print de schakelkaartjes (bijlage 5), zodat elke leerling een kaartje heeft. Meerdere leerlingen mogen hetzelfde kaartje krijgen.
- Doe je deze werkvorm los van de andere werkvormen? Lees dan eerst de fictieve getuigenis van Sam (bijlage 4) voor, zodat de leerlingen weten wie Sam is en waarom hij vaak ziek en afwezig is.

1

Schrijf het woord 'afweersysteem' centraal op het bord en leg uit:

· **Het afweersysteem is het beveiligingsteam van je lichaam, en elk lid van dat team heeft een eigen taak. De 'beschermers', je huid en je slijmvliezen, vormen de eerste muur en houden indringers zoals virussen, bacteriën en schimmels buiten. Glipt er toch eentje binnen, dan ziet de 'herkenner' dat er gevaar is. De 'doorgever' waarschuwt de rest van het team, waarna de 'opruimer' de indringer opruimt, zodat de ziekte niet blijft duren. Voor moeilijke indringers die de opruimer niet makkelijk kan herkennen, maakt de 'maker' een antistof, een stofje dat precies op die ene indringer past, zodat de opruimer hem herkent. Ten slotte onthoudt de 'onthouder' de indringer, zodat je lichaam hem de volgende keer sneller herkent.**

2 De werkvorm *Ik ben nodig* komt uit de methode Systeemdenken van Djapo. Systeemdenken ondersteunt leerlingen in het onderzoeken van onze complexe wereld door bewust op zoek te gaan naar verbanden. Systeemdenken zorgt voor een genuanceerd wereldbeeld dat rekening houdt met de verschillende standpunten in een verhaal. Zo leer je om je oordeel uit te stellen vooraleer een standpunt in te nemen, en krijg je meer inzicht in complexe thema's. Meer weten over systeemdenken? www.djapo.be

De leerlingen herhalen kort hoe het afweersysteem werkt en wat elke schakel doet.

- **Wat heb je nodig om het lichaam te beschermen tegen indringers?**
- **Welke verschillende onderdelen horen nog bij het afweersysteem?**

2

Geef elke leerling een schakelkaartje (bijlage 5):

- De beschermer
- De herkenner
- De doorgever
- De opruimer
- De maker
- De onthouder

De leerlingen gaan samen in een kring zitten. Ga zelf in het midden zitten en vertel dat jij tijdens deze oefening het lichaam bent dat beschermd moet worden. Om de beurt zet een leerling met een schakelkaartje een stap naar voren en legt in eigen woorden uit waarom die schakel nodig is voor het lichaam, door een zin te maken met “Ik ben nodig, want …”.

- **Waarom ben jij nodig voor het lichaam?**
  → *Ik ben nodig, want zonder herkenner weet niemand dat er een indringer is.*

De andere leerlingen oordelen samen of het argument goed is. Leerlingen met hetzelfde schakelkaartje mogen de leerling die aan het woord is helpen om het argument te verbeteren.

Reflecteer kort over de samenhang tussen de schakels:

- **Wie zou er je plaats kunnen innemen?**
- **Wat (of welke schakel) heb jij zelf nodig om je werk te kunnen doen?**

Daarna stapt de leerling achteruit, in de kring.

3

Onderzoek nu wat er zou gebeuren als één schakel niet meewerkt, zoals bij Sam. Kies één schakel om weg te laten en geef alle leerlingen met dit schakelkaartje de opdracht om te gaan zitten. Vertel dat er een indringer binnenkomt en overloop samen wat er nog lukt en wat niet.

- **Wat kan het lichaam nu nog? Wat lukt er niet meer?**
  → *Zonder de opruimer weet het lichaam wel dat er een indringer is, maar raakt het de indringer niet kwijt. De ziekte kan nu blijven duren.*

Laat de leerlingen weer rechtstaan en herhaal deze oefening met twee of drie andere schakels.

Kom daarna tot een conclusie en leg het verband met het personage Sam.

- **Maakt het uit welke schakel wegvalt? Waarom (niet)?**
  → *Welke schakel er ook hapert, het hele team raakt uit balans en het lichaam wordt kwetsbaarder.*
- **Bij Sam hapert één schakel. Wat betekent dat voor hem?**
  → *Sam wordt sneller en vaker ziek, en heeft langer nodig om te herstellen.*
- **Wat kan een dokter doen als de maker in het lichaam van Sam te weinig antistoffen maakt?**
  → *De dokter kan die antistoffen van buitenaf geven, met een medicijn. Daarom moet Sam soms naar het ziekenhuis.*
- **Waarom is het belangrijk om te weten welke schakel hapert?**
  → *Omdat de dokter dan gerichter kan helpen.*

4

Rond af met enkele reflectievragen over het resultaat en het denkproces van de leerlingen.

- **Wat heb je tijdens deze werkvorm onderzocht?**
- **Hoe vond je het om zelf te bedenken waarom jouw schakel nodig is?**
- **Waarom is het interessant om verbanden tussen onderdelen te onderzoeken?**

WERKVORM 3

Siamese rups

(© Djapo)[3]

lestijd ± 45 minuten

Doel

De leerlingen onderzoeken de gevolgen van onzichtbaar ziek zijn als een kettingreactie, en ontdekken dat één gebeurtenis meerdere gevolgen kan hebben, zowel positief als negatief.

Materiaal

- Het verhaal 'Een dinsdag in november' (bijlage 6)
- Een bord of een flap
- Groen en rood krijt of stiften
- Een groen blaadje per leerling
- Plakband of lijm
- *Optie:* De fictieve getuigenis van Sam (bijlage 4), als je deze werkvorm los gebruikt

Voorbereiding

- Schrijf de volgende gebeurtenis links op het bord of op een flap en teken er het hoofd van een rups rond.

  → *Sam zegt dat hij zich nog slap voelt.*

- Lees vooraf het verhaal 'Een dinsdag in november' (bijlage 6). Je leest deel 1 voor bij de start van de werkvorm, en deel 2 pas in stap 4, wanneer de rups af is.
- Doe je deze werkvorm los van de andere werkvormen? Lees dan eerst de fictieve getuigenis van Sam (bijlage 4) voor, zodat de leerlingen weten wie Sam is en waarom hij vaak ziek en afwezig is. Het verhaal in bijlage 6 vertelt wel wat Sam meemaakt, maar legt niet uit wat PID is.

1

Lees deel 1 van het verhaal 'Een dinsdag in november' (bijlage 6) voor, of laat de leerlingen het lezen. Stop op het einde van deel 1. Ga na of iedereen het verhaal begrijpt.

3 De werkvorm *Siamese rups* komt uit de methode Systeemdenken van Djapo. Systeemdenken ondersteunt leerlingen in het onderzoeken van onze complexe wereld door bewust op zoek te gaan naar verbanden. Systeemdenken zorgt voor een genuanceerd wereldbeeld dat rekening houdt met de verschillende standpunten in een verhaal. Zo leer je om je oordeel uit te stellen vooraleer een standpunt in te nemen, en krijg je meer inzicht in complexe thema's. Meer weten over systeemdenken? www.djapo.be

Lees daarna de gebeurtenis in het hoofd van de rups voor:

→ *Sam zegt dat hij zich nog slap voelt.*

Laat de leerlingen gevolgen bedenken en moedig hen aan om als-dan-zinnen te maken. Vraag uitdrukkelijk naar twee verschillende gevolgen van dezelfde gebeurtenis.

- **Wat gebeurt er als …?**
- **Als …, dan …?**

→ *Als Sam zegt dat hij zich nog slap voelt, dan gelooft de klas hem niet.*

→ *Als Sam zegt dat hij zich nog slap voelt, dan vraagt een vriend hoe het met hem gaat.*

Schrijf de twee gevolgen naast het hoofd, elk in een eigen cirkel, de ene wat hoger en de andere wat lager. Zo krijgt de rups twee staarten. Dat is waarom deze rups een ‘Siamese’ rups heet.

Evalueer met de leerlingen of dit gevolg fijn of niet fijn is voor Sam. Kleur een cirkel met een positief gevolg groen en een cirkel met een negatief gevolg rood. Kleur de helft van de cirkel groen en de helft rood bij twijfel.

2

Werk eerst één staart van de rups verder uit. Bedenk telkens een gevolg van het vorige gevolg en onderzoek zo de gevolgenketting. Kleur elk gevolg groen, rood of half en half.

→ *Als de klas Sam niet gelooft, dan durft Sam de volgende keer niet meer te zeggen dat hij zich nog slap voelt.*

→ *Als Sam de volgende keer niet meer zegt dat hij zich nog slap voelt, dan doet hij mee terwijl hij nog niet fit genoeg is.*

→ *Als Sam de volgende keer meedoet terwijl hij nog niet fit genoeg is, dan heeft hij daarna nog meer rust nodig.*

→ *Als Sam nog meer rust nodig heeft, dan kan hij op andere momenten niet meespelen met zijn vrienden en mist hij lessen.*

→ *OF*

→ *Als de klas Sam niet gelooft, dan speelt hij niet mee (terwijl hij eigenlijk wel zou kunnen meespelen als het spel rustiger zou zijn).*

→ *Als Sam niet meespeelt, dan beweegt hij niet.*

→ *Als Sam niet beweegt, dan voelt hij zich mogelijk minder fit en wordt hij misschien (nog) sneller ziek.*

3

Werk nu de tweede staart van de rups uit, die vertrekt van het andere gevolg bij de kop. Ga op dezelfde manier te werk en bedenk telkens een gevolg van het vorige gevolg.

→ *Als een vriend vraagt hoe het met Sam gaat, dan voelt Sam zich gehoord/begrepen.*

→ *Als Sam zich gehoord/begrepen voelt, dan durft hij te zeggen wat hij nodig heeft.*

→ *Als Sam durft te zeggen wat hij nodig heeft, dan kan hij misschien meedoen op een rustiger tempo.*

→ *Als Sam kan meedoen op een rustiger tempo, dan blijft hij in beweging, hoort hij er meer bij en geeft dat hem energie.*

4

Kijk samen naar de Siamese rups. Loop de staarten één voor één af en tel in elke staart de groene en de rode cirkels.

Lees nu deel 2 van het verhaal voor (bijlage 6). Daarin komen allebei de staarten terug. Vergelijk wat de leerlingen bedachten met wat er in het verhaal gebeurt.

- **Welke gevolgen die wij bedachten, komen ook in het verhaal voor?**
- **Wat loopt er in het verhaal anders dan in onze rups?**
- **Welke aanpassingen zorgen ervoor dat Sam toch kan meedoen? Wie stelt die aanpassingen voor?**
  → *Meester Wouter wijst Sam een rustigere rol toe tijdens de match en laat Sam de toets in twee delen maken. Amina stelt aan Sam voor om alleen de inleiding en het slot van de spreekbeurt te presenteren, om zijn stem te sparen.*
- **Is er nog iemand nodig om deze aanpassingen echt mogelijk te maken?**
  → *De hele klas moet ervoor openstaan dat Sam scheidsrechter is tijdens de match en zijn toets in twee delen maakt. Naast Amina moeten ook de andere groepsleden ervoor openstaan dat Sam alleen de inleiding en het slot presenteert.*

Rond daarna af met enkele reflectievragen over het resultaat en het denkproces van de leerlingen.

- **Welke gevolgen verrassen je? Waarom?**
- **Kan je de gevolgen van een gebeurtenis makkelijk voorspellen?**
- **Wat maakte het verschil tussen de twee staarten van onze rups?**
  → *In de ene staart gelooft de klas Sam niet, in de andere vraagt iemand hoe het met hem gaat.*
- **Vind je het nuttig om gevolgen te onderzoeken? Waarom (niet)?**
- **We hebben samen nagedacht. Denk je dat we meer of minder ideeën hebben verzameld dan wanneer je alleen had nagedacht? Waarom (niet)?**
- **Welke gevolgen waren rood (negatief) en welke groen (positief)?**
- **Welke groene gevolgen zou jij zelf mee kunnen waarmaken in onze klas?**
- **Wat ga jij vanaf nu anders doen als een klasgenoot zegt dat die zich niet goed voelt, ook al zie je het niet?**

5 Laat elke leerling op een groen blaadje één ding schrijven of tekenen dat die zelf gaat doen. Kleef de blaadjes samen tot één grote groene rups op de muur van de klas: de 'rups van onze klas', vol positieve gevolgen.

→ *Ik geloof iemand als die zegt dat die zich niet goed voelt.*
→ *Ik vraag wat die nodig heeft.*
→ *Ik bedenk hoe iemand toch kan meedoen.*

- **Hoe zou het voor Sam voelen als onze hele klas deze dingen echt doet?**
- **Wat kan je doen als je merkt dat iemand anders Sam niet zou geloven?**

TIPS

Gevolgen bedenken kan moeilijk zijn. Deze vijf ingrepen kunnen de oefening haalbaarder maken:

- Herhaal telkens de volledige zin luidop, zodat de leerling alleen nog het einde moet aanvullen. Laat de leerling de zin daarna zelf herhalen.
- Vraag na elk voorstel aan de andere leerlingen of ze het ermee eens zijn, en besluit samen of de zin klopt.
- Blijf bij dezelfde vraag, in plaats van die elke keer anders te formuleren.
  - **Wat gebeurt er dan met Sam?**
- Loopt een leerling vast? Bied dan twee mogelijkheden aan en laat kiezen. Kiezen is mogelijk gemakkelijker dan bedenken.
  - **Denk je dat de klas Sam gelooft, of denk je dat ze gewoon verder doen?**
  - **Denk je dat Sam zich dan beter voelt, of net slechter?**
- Draai het ook eens om en vraag naar de oorzaak in plaats van naar het gevolg. Zo maken de leerlingen hun denkproces expliciet.
  - **Hoe komt het dat …?**

ACTIEVE VARIANT

Liever een actieve variant? Gebruik dan hoepels of touw om de Siamese rups visueel te maken. Kies één leerling die plaatsneemt in een hoepel en het hoofd van de rups vormt. Geef deze leerling eventueel een A4-papier waarop de gebeurtenis geschreven staat. Bevraag de leerlingen naar de gevolgen van deze gebeurtenis. Kies er twee en laat die leerlingen plaatsnemen in twee hoepels naast de kop, de ene wat hoger en de andere wat lager, zodat de rups twee staarten krijgt. Laat zo de leerlingen stapsgewijs de rups vormen met meer hoepels. Elke leerling die plaatsneemt in een nieuwe hoepel maakt luidop een ‘als-dan-zin’. Voorzie ongeveer twaalf hoepels. Laat de leerlingen eventueel handen vasthouden.

WERKVORM 4

Een andere wereld

(© Djapo)[4]

lestijd ± 35 minuten

Doel

De leerlingen nemen verschillende perspectieven in rond leven met PID, en vergelijken elkaars kijk op dezelfde situatie.

Materiaal

- Het verhaal 'Een dinsdag in november' (bijlage 6)
- Per leerling of groepje leerlingen een kaartje met een perspectief (bijlage 7)
- Per leerling een werkblad Een andere wereld (bijlage 8) of een kladblad met dezelfde tekening
- *Optie:* De fictieve getuigenis van Sam (bijlage 4), als je deze werkvorm los gebruikt

Voorbereiding

- Lees vooraf het verhaal 'Een dinsdag in november' (bijlage 6) en beslis of je het zal voorlezen of laten lezen. Ook als je eerder werkvorm 3 deed, is het best om het verhaal nu opnieuw als één geheel te lezen met de leerlingen.
- Print de perspectiefkaartjes (bijlage 7) en de werkbladen (bijlage 8), zodat elke leerling er een krijgt.
- Doe je deze werkvorm los van de andere werkvormen? Lees dan eerst de fictieve getuigenis van Sam (bijlage 4) voor, zodat de leerlingen weten wie Sam is en waarom hij vaak ziek en afwezig is. Het verhaal in bijlage 6 vertelt wel wat Sam meemaakt, maar legt niet uit wat PID is.

1

De leerlingen lezen of luisteren naar 'Een dinsdag in november' (bijlage 6). Ga na of iedereen het verhaal begrijpt.

- **Wat gebeurt er allemaal op deze dinsdag voor Sam?**
- **Welke keuzes moet Sam maken?**
- **Welke keuzes moeten de mensen rond hem maken?**
- **Wat weet elk personage over de situatie van Sam? Wat weten ze niet?**
- **Op welke momenten in het verhaal zou jij het moeilijk vinden als je Sam was?**

4 De werkvorm *Een andere wereld* komt uit de methode Systeemdenken van Djapo. Systeemdenken ondersteunt leerlingen in het onderzoeken van onze complexe wereld door bewust op zoek te gaan naar verbanden. Systeemdenken zorgt voor een genuanceerd wereldbeeld dat rekening houdt met de verschillende standpunten in een verhaal. Zo leer je om je oordeel uit te stellen vooraleer een standpunt in te nemen, en krijg je meer inzicht in complexe thema's. Meer weten over systeemdenken? www.djapo.be

Verdeel de volgende drie perspectieven over de leerlingen, al dan niet door de kaartjes (bijlage 7) uit te delen:

- Sam: een leerling met PID die erbij wil horen, maar vaak ziek en afwezig is en zich niet altijd even fit voelt.
- Amina: een klasgenoot uit het groepje van Sam. Amina heeft de spreekbeurt mee voortgetrokken terwijl Sam thuis was, en weet niet goed hoe ziek Sam nu echt is.
- Meester Wouter: de leerkracht van Sam. Hij ziet vooral de afwezigheden en de gemiste leerstof, en moet beslissen hoe hij daarmee omgaat en hoe hij Sam toch kan laten meedoen.

Laat meerdere leerlingen hetzelfde perspectief innemen en eventueel groepjes vormen.

2

Verdeel de werkbladen (bijlage 8) over de leerlingen. De leerlingen schrijven hun perspectief (Sam, Amina of meester Wouter) in de cirkel van hun woordspin. Geef hen de opdracht om zich zo goed mogelijk te proberen inleven in die persoon op deze schooldag.

- **Wie is deze persoon precies? Wat vindt deze persoon belangrijk?**

Vervolgens kijken de leerlingen door de ogen van hun perspectief naar de situatie in het verhaal.

- **Wat weet deze persoon over de PID van Sam, en wat ziet die er net niet van?**
- **Hoe kijkt deze persoon naar de turnles, de spreekbeurt en de toets? Welke gevoelens, gedachten en gedrag horen daarbij?**

De leerlingen schrijven de gedachten, gevoelens, ideeën … van hun perspectief of personage rond de cirkel, als een woordspin.

3

De leerlingen lopen rond om de woordspinnen van hun klasgenoten te bekijken. Ze vergelijken de woordspinnen en hebben aandacht voor de gelijkenissen en verschillen. Laat de leerlingen hierover in gesprek gaan.

- **Zie je vooral gelijkenissen of verschillen tussen hoe Sam, Amina en meester Wouter naar dezelfde dag kijken? Hoe zou dat komen?**

4 Rond af met enkele reflectievragen over het eindresultaat en het denkproces van de leerlingen.

- **Hoe vond je het om een ander perspectief in te nemen?**
- **Was je verrast door de woordspinnen van de anderen? Waarom (niet)?**
- **Waren er verschillen tussen de woordspinnen? Welke?**
- **Wat kunnen de oorzaken zijn van deze verschillen?**
- **Waren er ook gelijkenissen? Welke?**
- **Hoe kan het innemen van het perspectief van een ander ons helpen? In welke situaties?**
- **Wat weet meester Wouter wel over de situatie van Sam, en wat weet hij (vermoedelijk) niet?**
  - → *Hij weet dat Sam vaak afwezig is en dat hij leerstof gemist heeft. Hij is zich er mogelijk niet van bewust hoe Sam zich vandaag voelt, en hoe vervelend Sam het vindt om aanpassingen te moeten vragen.*
- **Wat heeft elk perspectief nodig om beter met de situatie om te gaan?**
  - → *Sam heeft geloof en ruimte nodig.*
  - → *Amina heeft vooral informatie en begrip nodig.*
  - → *Meester Wouter heeft overleg met Sam en zijn ouders nodig, en ruimte om activiteiten aan te passen.*

SLOT

afspraken voor onze klas

lestijd ± 20 minuten

Doel

De leerlingen vertalen wat ze leerden naar concrete afspraken voor de eigen klas.
De leerlingen schatten in welke afspraken ze zelf kunnen volhouden, en wat die afspraken veranderen voor een klasgenoot die vaak ziek is.

Materiaal

- Stroken papier
- Stiften
- Plakband
- De groene rups van de klas uit werkvorm 3

Voorbereiding

- Voorzie een vrij stuk muur of een flap waarop de afspraken kunnen blijven hangen. Hang de groene rups uit werkvorm 3 er zichtbaar bij.

1

Leg het verband met de eigen klas. Blijf daarbij op groepsniveau: het gaat over hoe deze klas met elkaar omgaat, niet over één leerling. Zet dus nooit een eventuele leerling met PID in de kijker.

- **Wat kan onze klas concreet doen zodat een klasgenoot met PID kan meedoen (op zijn of haar eigen tempo)?**
  - *→ Begripvol reageren als iemand zegt dat die zich niet goed voelt.*
  - *→ Afspraken maken over rust en inhaalwerk.*
  - *→ Thuisblijven wanneer we zelf ziek zijn.*
  - *→ Onze handen regelmatig wassen.*
- **Welke van die dingen doen we eigenlijk al? Welke nog niet?**

2 Verdeel de leerlingen in groepjes en geef elk groepje een strook papier. Laat hen één concrete afspraak opschrijven die van de klas een plek maakt waar een klasgenoot met PID kan meedoen op zijn of haar eigen tempo.

- **Wat maakt jullie afspraak concreet genoeg om ze morgen al na te komen?**
- **Van wie vraagt jullie afspraak een antwoord of inspanning? Van één leerling, of van de hele klas?**

Hang de stroken samen op een 'muur van afspraken', naast de groene rups van jullie klas uit werkvorm 3.

3 Overloop de afspraken klassikaal en laat de klas er één of twee kiezen om echt uit te proberen.

- **Waarom is het belangrijk dat we afspraken maken met de hele groep, ook al weten we niet zeker of iemand in onze klas PID heeft?**
- **Welke afspraak lijkt jou het makkelijkst om vol te houden? Welke het moeilijkst? Waarom?**
- **Wat verandert er voor Sam als we deze afspraak nakomen? Kijk nog eens naar de groene rups van onze klas.**
  - → *Als iedereen thuisblijft wanneer die zelf ziek is, wordt Sam minder vaak ziek en mist hij minder lessen.*
- **In het verhaal komt Sam terug op school na een aantal dagen afwezigheid. Wat zouden we afspreken voor zo'n eerste dag nadat een klasgenoot een tijd afwezig geweest is?**
  - → *Op voorhand afspreken hoe deze klasgenoot de leerstof inhaalt.*
  - → *De eerste dag niets plannen waarop deze klasgenoot beoordeeld wordt.*
  - → *Iemand aanduiden die bijhoudt wat deze klasgenoot gemist heeft.*
- **Hoe zorgen we ervoor dat we iemand die vaak ziek is niet gaan onderschatten?**
  - → *Door niet alleen te zeggen "Doe maar rustig aan", maar ook te vragen "Wat lukt vandaag wel?".*

4 Rond af en spreek af wanneer je op de afspraken terugkomt, bijvoorbeeld over twee weken.

- **Hoe zou jij je voelen als de klas zich aan deze afspraken houdt?**
- **Wat weet je nu over onzichtbaar ziek zijn dat je voor deze les(sen) nog niet wist?**

Laat de muur van afspraken enkele weken in het klaslokaal hangen. Kom er later kort op terug.

- **Lukt het om de gekozen afspraken na te komen? Wat maakt het moeilijk of gemakkelijk?**

Begrippenlijst

Je hoeft niets van deze lijst aan te leren of te doceren. Tijdens de werkvormen gebruik je zelf maar een deel van deze begrippen. De andere begrippen staan hier zodat je een antwoord hebt wanneer een leerling doorvraagt, en zodat je weet wat er schuilgaat achter de vereenvoudigde uitleg die je aan de leerlingen geeft.

OVER HET AFWEERSYSTEEM

- **Afweersysteem of immuunsysteem:** het beveiligingsteam van je lichaam. Het houdt indringers zoals bacteriën, virussen en schimmels buiten, herkent ze, geeft door dat er gevaar is, maakt er antistoffen tegen, ruimt ze op en onthoudt ze voor de volgende keer. Elke schakel van het team heeft daarbij een eigen taak.
- **Schakel:** één onderdeel van het afweersysteem, met een eigen taak. Alle schakels samen vormen het beveiligingsteam. Valt er één schakel weg, dan hapert het geheel.
- **Indringer:** iets wat je ziek kan maken en dat je lichaam binnendringt, bijvoorbeeld een bacterie, een virus of een schimmel.
- **Bacterie:** een heel klein levend wezentje dat je met het blote oog niet kan zien. De meeste bacteriën zijn ongevaarlijk, sommige maken je ziek.
- **Virus:** een indringer die nog veel kleiner is dan een bacterie. Een virus kan zich alleen vermeerderen binnenin een cel van je lichaam.
- **Schimmel:** een indringer die bijvoorbeeld witte plekjes in je mond of op je huid kan maken, maar ook schadelijk kan zijn voor je longen. Schimmels zijn overal en meestal maken ze niet ziek, maar mensen met PID kunnen er heel ziek van worden.
- **Slijmvlies:** de vochtige binnenkant van je neus, mond, keel en darmen. Het plakkerige slijm houdt indringers tegen, net zoals je huid dat aan de buitenkant doet.
- **Besmetten:** een indringer doorgeven aan iemand anders, bijvoorbeeld door te hoesten of te niezen. PID zelf is niet besmettelijk, een verkoudheid wel.
- **Infectie:** wanneer indringers in je lichaam zijn geraakt en je er ziek van wordt.
- **Ontsteking:** de plaats waar je afweersysteem de strijd levert tegen een indringer. Dat proces kost veel energie.
- **Koorts:** je lichaam maakt zichzelf warmer, omdat indringers daar slecht tegen kunnen. Koorts is dus een teken dat je afweersysteem aan het werk is.
- **Witte bloedcellen:** de echte naam van de meeste schakels van het beveiligingsteam. Ze worden gemaakt in het merg binnenin je botten, en gaan via je bloed overal in je lichaam op zoek naar indringers.
- **Antistof:** een stofje dat je lichaam maakt en dat precies op één soort indringer past. Het plakt op de indringer, zodat de rest van het team ziet wie het moet opruimen.
- **Klieren in je hals:** kleine bolletjes waar afweercellen samenkomen. Als je ziek bent, worden ze soms dikker. Dat betekent dat je afweersysteem hard aan het werk is. De echte naam is lymfeklier.
- **Weerstand:** een gewoon woord voor hoe goed je afweersysteem op dit moment werkt. Je weerstand kan tijdelijk lager zijn, bijvoorbeeld na een griep. Bij PID gaat het niet om tijdelijk lage weerstand, maar om een afweersysteem dat van bij de geboorte anders werkt.
- **Allergie:** wanneer het afweersysteem reageert op iets wat eigenlijk ongevaarlijk is, zoals stuifmeel of huisstof. Dat is iets anders dan PID.

OVER PID EN DE BEHANDELING

- **PID of primaire immuundeficiëntie:** een aangeboren fout in het afweersysteem, waardoor iemand vaker, langer of ernstiger ziek wordt. Je kan het niet krijgen van iemand anders.
- **Aangeboren:** van bij de geboorte aanwezig. Je wordt ermee geboren, ook als je het pas veel later te weten komt.
- **Chronisch:** iets wat lang blijft duren of blijvend is. PID gaat niet over.
- **Overactieve afweer:** soms valt het afweersysteem per vergissing het eigen lichaam aan, in plaats van indringers. Ook dat kan bij PID horen. De medische naam is auto-immuunziekte.
- **Bloedonderzoek:** de dokter neemt een beetje bloed af om te onderzoeken welke schakel niet goed werkt. Zo komt hij te weten om welke vorm van PID het gaat.
- **Antistoffen als medicijn:** kinderen die zelf te weinig antistoffen maken, kunnen die als medicijn krijgen. Dat gebeurt met een prik, niet met een pilletje. De moeilijke naam is immunoglobulinen.
- **Infuus:** een dun buisje waarlangs een medicijn heel traag in een bloedvat loopt. Sommige mensen met PID krijgen elke week thuis een infuus onder de huid van de buik of de bil. Dat duurt een paar uur.
- **Antibiotica:** medicijnen die bacteriën doden. Ze werken niet tegen virussen. Sommige kinderen met PID nemen ze om te voorkomen dat ze ziek worden.

OVER DE WERKVORMEN

- **Hypothese:** een mogelijke verklaring waarvan je nog niet zeker weet of ze klopt.
- **Gevolg:** wat er gebeurt door iets anders.
- **Onderzoek:** nagaan of een hypothese klopt, bijvoorbeeld door iets te meten, te testen of op te zoeken.
- **Kettingreactie:** wanneer één gebeurtenis een gevolg heeft, en dat gevolg op zijn beurt weer een nieuw gevolg veroorzaakt.
- **Perspectief:** de manier waarop iemand naar een situatie kijkt. Twee mensen kunnen hetzelfde meemaken en er toch heel anders over denken.

WAT ALS EEN LEERLING DIT VRAAGT?

- **“Kan ik dat ook krijgen?”**
  Nee. Sam is ermee geboren. PID krijg je niet van iemand anders, zoals je wel een verkoudheid van iemand kan krijgen. Sam kan wel ziek worden van jouw verkoudheid, en dan duurt het bij hem veel langer.
- **“Kan hij daaraan doodgaan?”**
  Er bestaan heel veel verschillende vormen van PID. Hoe PID verloopt, verschilt sterk van persoon tot persoon. Met de juiste zorg kan je er gewoon oud mee worden. Er zijn ook ernstige vormen, en die worden in het ziekenhuis behandeld. Bij sommige kinderen hoort daar een stamceltransplantatie bij. Die kinderen zijn dan vaak lang afwezig van school, soms een jaar of langer. Sam heeft een vorm waarmee hij naar school kan. Hij wordt alleen vaker ziek, en hij heeft meer rust nodig.
- **“Gaat dat ooit over?”**
  De ziekte zelf gaat niet over, want zo is Sam geboren. Maar hij krijgt wel een medicijn waardoor hij minder vaak ziek wordt. Van elke keer ziek zijn wordt hij dus wel weer beter.
- **“Is dat zoals kanker?”**
  Nee. Bij kanker groeien er cellen in je lichaam die daar niet horen. Bij PID is er iets in het beveiligingsteam van het lichaam dat niet goed werkt, waardoor je sneller ziek wordt. Het is ook niet besmettelijk, net zomin als kanker dat is.
- **“Waarom mag hij wel rusten en wij niet?”**
  Omdat zijn lichaam dat nu nodig heeft. Als jij iets nodig hebt, dan zorgen we daar ook voor. Niet iedereen heeft altijd hetzelfde nodig, en dat is niet hetzelfde als voortrekken.
- **“Waarom krijgt hij geen prik zodat het weggaat?”**
  Een vaccin leert je afweersysteem hoe één bepaalde indringer eruitziet. Het maakt je afweersysteem niet nieuw. Bij Sam zit het probleem in het team zelf, en daar helpt zo’n prik niet tegen. Hij krijgt wel een andere prik, waarmee hij antistoffen krijgt die zijn lichaam zelf te weinig maakt.
- **“Waarom wist hij dat dan niet toen hij klein was?”**
  Omdat vaak ziek zijn heel veel oorzaken kan hebben. De dokters moeten dus eerst alle andere mogelijkheden nagaan. Bij Sam duurde het daardoor jaren voor iemand het juiste onderzoek deed.
- **“Doet die prik pijn?”**
  Een beetje, maar minder dan je denkt. Hij krijgt eerst een pleister die de huid een beetje slaperig maakt. Daarna moet hij vooral lang stilzitten.
- **“Mijn oma is ook altijd ziek, heeft zij dat ook?”**
  Dat weet ik niet, en dat kan ik ook niet zien. Mensen kunnen om heel veel verschillende redenen vaak ziek zijn.
- **“Bestaat Sam echt?”**
  Sam is verzonnen, maar er bestaan wel echt kinderen zoals hij. Ongeveer één op de vijfhonderd mensen heeft een vorm van PID. Op onze school kan er dus een kind met PID zitten, misschien zonder dat het zelf al weet.

Prent bij een situatie van Sam

Werkblad Hypothesestralen

Ik ben Sam

Hallo, ik ben Sam. Ik ben negen jaar en ik zit in het vierde leerjaar. Ik ben gek op tekenen en ik ken de namen van heel veel dinosaurussen. Als je mij ziet, denk je dat er niets mis is met mij, maar dat klopt niet helemaal. Ik ben namelijk veel vaker ziek dan andere kinderen, omdat mijn afweersysteem niet goed werkt. Het duurde enkele jaren voor ik wist waarom ik zo vaak ziek was, en ik heb eerst verschillende dokters bezocht. Uiteindelijk nam een dokter in het ziekenhuis wat bloed af om naar het labo te sturen, zodat ze daar konden onderzoeken of mijn afweersysteem wel goed werkt. Uit de resultaten van dit bloedonderzoek bleek dat mijn afweersysteem niet goed werkt. De dokter stelde vast dat ik een afweerziekte genaamd 'PID' heb.

Bij andere kinderen ruimt het afweersysteem virussen, bacteriën en schimmels snel op. Door mijn afweerziekte hapert er bij mij een schakel. Bij mij is dat de schakel die antistoffen maakt. Antistoffen zijn stofjes die op een indringer kleven, zodat de rest van mijn afweersysteem ziet wie het moet opruimen. Bij mij worden er te weinig van die antistoffen aangemaakt. Daardoor word ik veel sneller ziek, en duurt het ook veel langer voor ik weer beter ben. Een gewone verkoudheid kan bij mij weken duren, en door al dat ziek zijn ben ik vaker moe. Ik ben daardoor best vaak afwezig van school. Als ik terug op school ben, heb ik vaak weer lessen gemist, en dan moet ik alles inhalen terwijl mijn klasgenoten al verder zijn. Dat is vermoeiend.

Om de paar weken krijg ik in het ziekenhuis een medicijn via een prik in mijn arm. Dat medicijn vult de antistoffen aan die mijn lichaam zelf te weinig maakt. Ik zit daar dan een paar uur, en daardoor mis ik vaak een halve schooldag. Sinds ik het medicijn krijg, ben ik minder vaak ziek.

Het vervelendste is eigenlijk niet het ziek zijn zelf, maar dat niemand het aan mij ziet. "Je ziet er toch goed uit?" zeggen mijn klasgenoten dan. Ze denken soms dat ik doe alsof, maar dat is niet zo. Ik zou net heel graag altijd meedoen, maar vaak ben ik lange tijd ziek en daarna nog een hele tijd moe.

Wat mij zou helpen is dat anderen mij altijd geloven, ook als ik er niet ziek uit zie. Dat ik soms even mag rusten zonder dat iemand het raar vindt. En dat kinderen die zelf verkouden zijn of griep hebben thuisblijven, want voor mij kan zo'n gewone verkoudheid heel zwaar worden. Dan zou ik me beter voelen in de groep, en dat wil ik het allerliefst.

Schakelkaartjes

 DE BESCHERMER	 DE HERKENNER
 DE DOORGEVER	 DE OPRUIMER
 DE MAKER	 DE ONTHOUDER

De schakels:

- **De beschermer**
  Ik ben de eerste muur: de huid en de slijmvliezen. Zonder mij komen de indringers veel makkelijker binnen.

- **De herkenner**
  Ik herken de indringers, zoals virussen, bacteriën en schimmels. Zonder mij weet niemand dat er gevaar is.

- **De doorgever**
  Ik waarschuw de andere schakels als er een indringer is. Zonder mij weten de anderen niet dat ze in actie moeten komen.

- **De opruimer**
  Ik ruim de indringers op. Zonder mij blijven de indringers rondlopen in het lichaam.

- **De maker**
  Ik maak voor elke indringer een eigen antistof. Die plakt op de indringer, zodat de opruimer ziet wie hij moet opruimen. Zonder mij weet het lichaam niet wie het moet aanpakken.

- **De onthouder**
  Ik onthoud de indringers voor de volgende keer, zodat het lichaam ze sneller herkent. Zonder mij begint het lichaam elke keer opnieuw.

Een dinsdag in november

Deel 1

Het is dinsdagochtend. Sam is vier dagen niet op school geweest. Hij had een keelontsteking die maar niet wilde overgaan. Vanmorgen voelt hij zich weer wat beter, en hij wil heel graag terug naar school. Toch is hij nog niet helemaal hersteld. Terwijl hij zijn boekentas maakt, denkt hij aan de turnles van vanmiddag en aan de spreekbeurt die zijn groepje morgen moet geven. Hij weet niet goed wat hij gemist heeft, en hij vindt het vervelend om dat allemaal te moeten vragen.

Amina zit in het groepje van Sam om de spreekbeurt te geven. Zij heeft samen met de anderen verder gewerkt aan de spreekbeurt terwijl Sam thuis was. Ze heeft het stuk van Sam er zelf bij genomen, want morgen moet alles af zijn. Ze is blij dat Sam er weer is, maar ze weet niet goed of ze Sam terug zijn deel van de spreekbeurt mag laten doen. Hoewel Sam er niet ziek uitziet, vraagt Amina zich af of hij er morgen wel zal zijn.

Meester Wouter ziet Sam binnenkomen in het klaslokaal. In zijn klaslijst staat achter de naam van Sam een hele rij afwezigheden. Vanmiddag is er turnen, en straks krijgt de klas een toets over leerstof die Sam niet gezien heeft. Meester Wouter moet enkele keuzes maken. Laat hij Sam de toets maken, of mag Sam die later inhalen? Laat hij Sam meedoen met turnen straks, of mag Sam op de bank zitten? De meester weet dat Sam PID heeft, maar hij weet niet goed hoe Sam zich vandaag voelt.

In de turnles wordt er vandaag gebasket. Terwijl de andere kinderen al rondlopen en oefenen met dribbelen en scoren, blijft Sam nog op de bank zitten. Hij wil graag mee-doen, maar hij is bang dat de andere kinderen hem te traag zullen vinden als er een match gespeeld wordt. Als meester Wouter aan Sam vraagt of het gaat, zegt Sam dat hij nog niet helemaal hersteld is en zich nog slap voelt.

Deel 2

Sam hoort twee kinderen achter de rug van de meester zeggen dat hij toch niets mankeert, en dat hij maar doet alsof. Sam zegt niets terug. Meester Wouter gaat even naast hem zitten. “Wat zou je vandaag wel kunnen doen?”, vraagt hij. Sam zegt dat hij zou kunnen meedoen als hij niet de hele tijd snel moet lopen. Samen spreken ze af dat Sam meedoet met de opwarming en daarna, tijdens de match, scheidsrechter wordt. Daarnaast stelt meester Wouter voor dat Sam de toets in twee delen maakt, één per dag.

Na school loopt Sam naar buiten met een blad vol oefeningen die hij thuis nog moet inhalen. Amina komt naast hem lopen en vraagt hoe het met hem gaat. Sam vertelt dat hij morgen wel wil meedoen met de spreekbeurt, maar dat hij weer keelpijn heeft en dus beter niet te veel praat morgen. Amina stelt voor dat Sam morgen alleen de inleiding en het slot van de spreekbeurt presenteert, en dat hij verder de afbeeldingen die ze verzameld hebben zal tonen aan de klas. Ze spreken af om de spreekbeurt morgen tijdens de speeltijd samen te overlopen.

Perspectieven

SAM

Een leerling met PID die erbij wil horen, maar vaak ziek en afwezig is en zich niet altijd even fit voelt.

AMINA

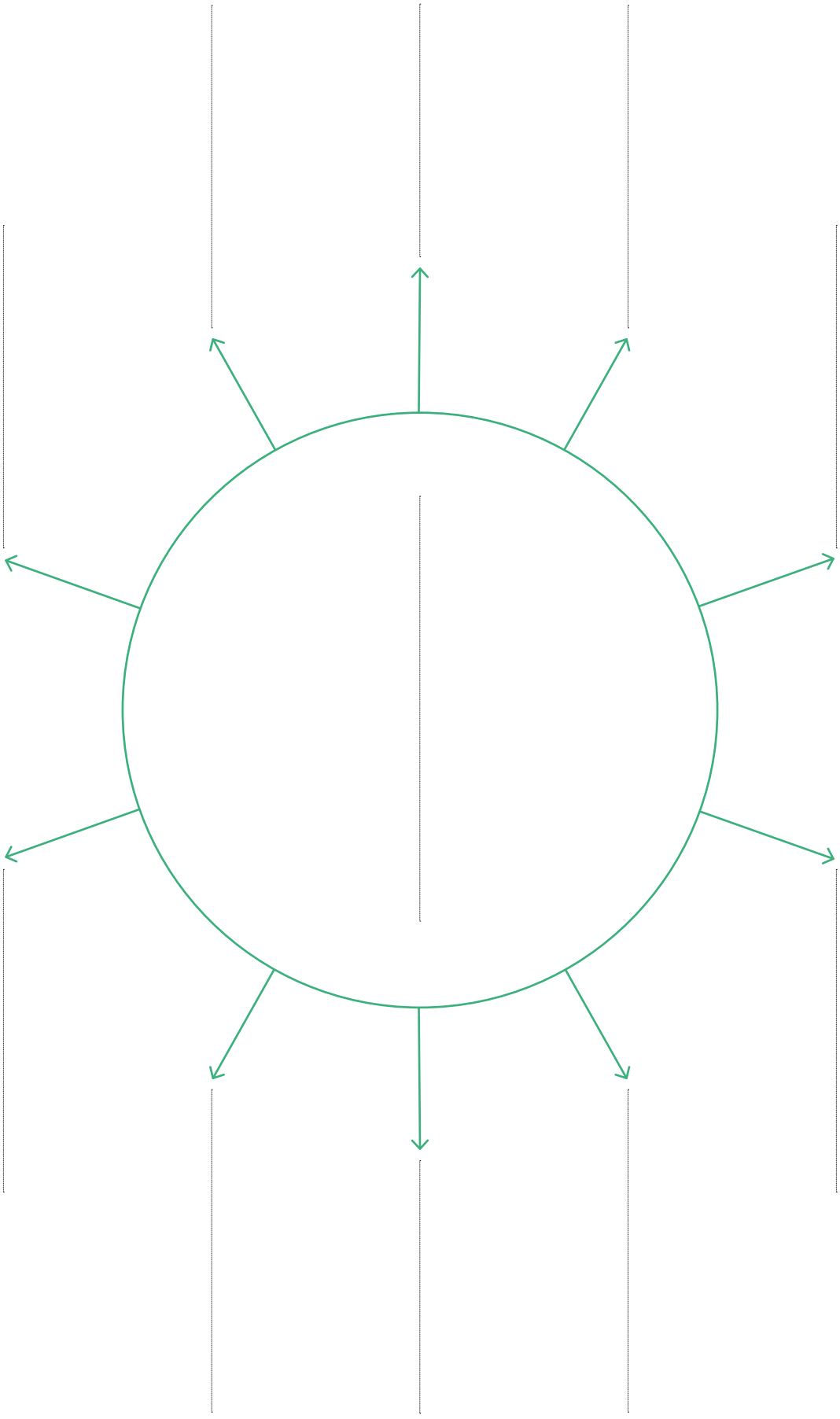
Een klasgenoot uit het groepje van Sam. Amina heeft de spreekbeurt mee voortgetrokken terwijl Sam thuis was, en weet niet goed hoe ziek Sam nu echt is.

MEESTER WOUTER

De leerkracht van Sam. Hij ziet vooral de afwezigheden en de gemiste leerstof, en moet beslissen hoe hij daarmee omgaat en hoe hij Sam toch kan laten meedoen.

Werkblad Een andere wereld

Bronnen

KID Fonds. (z.d.). *KID Fonds voor kinderimmuundeficiënties.* Geraadpleegd op 10 juli 2026, https://steun.kuleuven.be/fondsen/geneeskunde/kids-fonds

BePOPI. (z.d.). *Wat is een primaire immuundeficiëntie (PID)?* Geraadpleegd op 10 juli 2026, https://bepopi.be

Bubble ID. (z.d.). *Vaak ziek.* Geraadpleegd op 13 juli 2026, https://www.bubbleid.be/nl/vaak-ziek

International Patient Organisation for Primary Immunodeficiencies. (z.d.). *About primary immuno-deficiencies.* Geraadpleegd op 13 juli 2026, https://ipopi.org

UZ Leuven. (2026). *Primaire immuundeficiënties (PID).* Geraadpleegd op 13 juli 2026, https://www.uzleuven.be/nl/primaire-immuundeficienties-pid

VIB. (z.d.). *Afweer en immuniteit.* Geraadpleegd op 14 juli 2026, https://vib.be/nl/node/154

Colofon

Redactie: Bram Speleman
Vormgeving: Sofie Moons

© 2026 / Djapo

Foto titelpagina: © Shutterstock

Djapo vzw
Ortolanenstraat 6
3010 Kessel-Lo
0460 95 71 01
info@djapo.be
www.djapo.be

Dit lespakket kwam tot stand binnen het project Binnenstebuiten, mogelijk gemaakt door De Warmste Week (Koning Boudewijnstichting).

De inhoud van dit lespakket werd nagelezen door BePOPI vzw en gevalideerd door Prof. Dr. Isabelle Meyts, kinderimmunologe in UZ Leuven.